THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

דער באַרוּפט פון מאַנדאַטן קאָמיסיע אָנגענומען

די פאַרזאַמלונג פון דער פעלקערליגע האָט אָנגענומען דעם באַרוּף פון דער מאַנדאַטן קאָמיסיע בנוגע ארץ־ישראל, ווי דיאַלעמאַר פון אַרישער פאַרטרעטער און אָפיציעלער באַריכטן אָפּגעבער, האָט אים פון־גע שלאָגן. עס איז דערביי אָנגענומען געוואָרן די פּראָקאָפּס רעזאָלוציע, וועל־כע איז זייער מילד פאַרמולירט, אָבער אַלעכע פּאָדערס פאַרט אויף די ברייטע שע רעגירונג זי זאָל דערפילן די רעקאָמענדאַציעס וואָס זוכען אינ'ם באַריכט פון דער קאָמיסיע.

וויכטיק דערביי איז דער פאַקט, וואָס די ברייטישע רעגירונג, וועלכע האָט זיך געפילט אַזוי באַליידיקט פון'ם באַריכט און האָט אין אירע באַ־מערקונגען צו אים אָפּגעפאָדערט די ברייטישע רעגירונג צו דער אידישע פעליכטן צו דער אידישע בעשאַפענהייט פון דער ליגע אויף אירע אַרבעט, האָט זיך צום סוף אינטערגעגעבן און האָט איינגעשטימט מען זאָל אים אָנגעמען. דערמיט האָט זי צו־געשטימט מאַכט און אירע רעקאָמענדאַציעס.

דאָס איז אַזוי דער ערשטער פאַל, וואָס די מאַנדאַטן קאָמיסיע האָט זיינע אויפגעפאָדערט די ברייטישע רעגירונג צו דערפילן אירע פליכטן צו דעם אידישן צד בעסער, ווי זי האָט עס ביז איצט געטאָן. ביז איצט האָט די קאָמיסיע געטאָן בזוגיז דאָס, וואָס זי פלעגט גוט היטן די באַריכטן פון דער מאַנדאַטן־קאָמיסיע און אירע רעקאָמענדאַציעס.

און אַזוי ווי ענגלאַנד האָט איצט איינגעשטימט צו די רעקאָמענדאַ־ציעס, מיינט עס, אַז זי האָט פון דאָס־ניי איבערגעגעבן'ס־ווערט אירע פאַרפליכ־טונגען, און וואָס זי אַליין דריקט נאָכאַמאָל אויס איר אָנערקענונג צו די דאָ־זיקע פאַרפליכטונגען.

ווי די דאָזיקע פאַרפליכטונגען זיינען ניט מאָדיפיצירט געוואָרן פון די אייסטיישונגען, אָבער זייער דערפילונג, אפילו אינ'ם מאָדיפיצירטן צו־שטאַנד, וועט מיינען אַ נייע עפּאָכע אין דער ציוניסטישער אַרבעט. — נאָ־טירלאַך, אויב די דאָזיקע נייע פאַרפליכטונג וועט זיך ניט ענדיגן מיט וועד־טער, נאָר וועט זיך איינדריקן אין מעשים.

אינגיכן וועלן מיר הערן, — באַלד ווי לאָרד סימפּסאָן וועט פאַרטיק מאַכן זיין באַריכט, — ווי די ברייטישע רעגירונג שלאָגט פאָר צו דערפילן אירע פאַרפליכטונגען.

די וואַלן אין דייטשלאַנד

די אַלגעמיינע וואַלן וואָס זיינען דורכגעפירט אין דייטשלאַנד קומענ־דיקן זונטאָג, זיינען באַטראַכט ווי די וויכטיקסטע וואַלן אין דער געשיכטע פון דער רעפּובליק. זיי זיינען דאַרפן אַנטשיידן, אויב דער אַרבעטער קלאַס זאָל ווייטער שפּיקן אַזאַ גרויסע ראָל אין דער פּאָליטיק פון לאַנד, אָדער דער מיטל־קלאַס זאָל אָנהייבן שפּילן די דאָמינירנדיקע ראָל.

אין דייטשלאַנד זיינען דאָ צענדליקער פּאָליטישע פּאַרטייען, און ס'איז גאַנץ שווער פאַנאַנדערצוקלייבן זיך אין זייער מהות. דער הויפּט קאַמף אין די דאָזיקע וואַלן איז אָבער צווישן די סאָציאַליסטן פון איין זייט, און די אַזוי גערופענע "נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטן", די פאַשיסטן, פון דער צווייטער זייט.

די נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטן קאָנען זיכער ניט האָפן צו געווינען די מאַכט, אָדער אפילו צו צעשמעטערן די ברייטישע רעגירונג צו דער אידישן פליכטן צו דער אידישן צד בעסער, ווי זי האָט עס ביז איצט געטאָן. ביז איצט האָט די קאָמיסיע געטאָן בזוגיז דאָס, וואָס זי פלעגט גוט היטן די באַריכטן פון דער מאַנדאַטן קאָמיסיע און אירע רעקאָמענדאַציעס.

אַן אַזוי ווי ענגלאַנד האָט איצט איינגעשטימט צו די רעקאָמענדאַ־ציעס, מיינט עס, אַז זי האָט פון דאָס־ניי איבערגעגעבן'ס־ווערט אירע פאַרפליכ־טונגען, און וואָס זי אַליין דריקט נאָכאַמאָל אויס איר אָנערקענונג צו די דאָ־זיקע פאַרפליכטונגען.

ווי די דאָזיקע פאַרפליכטונגען זיינען ניט מאָדיפיצירט געוואָרן פון די אייסטיישונגען, אָבער זייער דערפילונג, אפילו אינ'ם מאָדיפיצירטן צו־שטאַנד, וועט מיינען אַ נייע עפּאָכע אין דער ציוניסטישער אַרבעט. — נאָ־טירלאַך, אויב די דאָזיקע נייע פאַרפליכטונג וועט זיך ניט ענדיגן מיט וועד־טער, נאָר וועט זיך איינדריקן אין מעשים.

אינגיכן וועלן מיר הערן, — באַלד ווי לאָרד סימפּסאָן וועט פאַרטיק מאַכן זיין באַריכט, — ווי די ברייטישע רעגירונג שלאָגט פאָר צו דערפילן אירע פאַרפליכטונגען.

די ענגלישע פּאָליטיק לגבי ארץ־ישראל קען פאַרמולירט ווערן נאָך פאַר ראש־השנה

(א בריוו פון לאָנדאָן)
פון א. ז. פּען

דער סחר־היום פון דעם ציוניסטישן אקציאָנס־קאָמיטעט וועלכער ווערט איצט אָפּגעהאַלטן אין בערלין און דער סדר־היום פון דעם אדמיניסטראַטיוון ראַט פון דער אידישער אגענטור וועלכע זיי־נען אָיצט פאַרעפנטלאַכט געוואָרן, זיי־נען די געוויינלאַכע פאַרמאַלע דאָקומענ־טען וועלכע ווערן פאַרעפנטלאַכט צו יע־דער קאָנפערענץ און וועלכע זאָגן ממש גאָרנישט. קיין שום צייכן פון דעם גרויסן שטורם וועלכער ווערט דערוואַרטעט הויפּטזעכלאַך אויף די ציונגען פון אדמיניסטראַציון. ראַט, קיין שום באַ־ציינונג פון די נייע פעלנער און וויכ־טיקע פראַבלעמען וועלכע וועלן דאַרט באַהאַנדלט ווערן. אמת, אויך אין די פאַרגאַנגענע זיי, זיינען פאַרגעקומען פאַר צעהיצטע וויכוחים וועלכע זיינען פאַר דער פרעסע און פאַר דעם גרויסן עולם אין דער גאַנצער וועלט געבליבן אַ סוד. צו ס'וועט זיך איינגעבן אויף אויף דער זייצונג צו אָפּהיטן, אַז קיינער זאָל זיך חלילה ניט דערוויסן פון די רייבונגען און מיינונגס פאַרשידענהייטן וועלכע וועלן פאָרקומען, בלייבט אָפּצוזאָגן.

קאָפּ אָבער, נאָך אַלע סמנים, וועט זיין זייער אַ פאַרביינענער. די נייע פאַרש־לאָגן וועלכע די ניט־ציוניסטן וועלן מאַ־כען בנוגע דעם ניט־פאָנד אין בנוגע דעם בודזשעט פאַר דעם קומענדיקן יאָר, איבערהויפּט אויף דעם געביט פון קאָ־לאָניזאַציע, וועלן ניט דורכגיין גאָר גלאַט.

לואי ב־פסקי, וועלכער איז לעצטנס דערוויילט געוואָרן אלס וויצע־פּאַרזיצער פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין אַמעריקע, האָט שוין פאַר זיין אָפּפאָר קיין אייראָפּע, כדי זיך צו באַטייליקן אין די זייצונגען אין בערלין, אָרויסגעוויזן אַ סמנים פון די קומענדיקן קאַמף. לואי ליפּסקי האָט דערקלערט אַז די ניט־צייט ניסטן אין דער אידישער אגענטור זיינען ניט קיין פאָלקס דערוויילטע און אַז זיי קאָנען ניט האָבן דאָס לעצטע וואָרט אין דעם גורל פון דער אידישער אַרבעט אין ארץ־ישראל. ס'איז געווען אַ שטיקל סענ־סאַציע צו הערן אַזעלכע ווערטער פון דעם פריערדיקן פּרעזידענט פון דער ציו־ניסטישער אָרגאַניזאַציע אין אַמעריקע, ווייל פון אים האָט מען דערוואַרטעט אַדמיניסטראַציון. ראַט, קיין שום באַ־ציינונג פון די נייע פעלנער און וויכ־טיקע פראַבלעמען וועלכע וועלן דאָרט באַהאַנדלט ווערן. אמת, אויך אין די פאַרגאַנגענע זיי, זיינען פאַרגעקומען פאַר צעהיצטע וויכוחים וועלכע זיינען פאַר דער פרעסע און פאַר דעם גרויסן עולם אין דער גאַנצער וועלט געבליבן אַ סוד. צו ס'וועט זיך איינגעבן אויף אויף דער זייצונג צו אָפּהיטן, אַז קיינער זאָל זיך חלילה ניט דערוויסן פון די רייבונגען און מיינונגס פאַרשידענהייטן וועלכע וועלן פאָרקומען, בלייבט אָפּצוזאָגן.

קאָפּ אָבער, נאָך אַלע סמנים, וועט זייער אַ פאַרביינענער. די נייע פאַרש־לאָגן וועלכע די ניט־ציוניסטן וועלן מאַ־כען בנוגע דעם ניט־פאָנד אין בנוגע דעם בודזשעט פאַר דעם קומענדיקן יאָר, איבערהויפּט אויף דעם געביט פון קאָ־לאָניזאַציע, וועלן ניט דורכגיין גאָר גלאַט.

לואי ב־פסקי, וועלכער איז לעצטנס דערוויילט געוואָרן אלס וויצע־פּאַרזיצער פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין אַמעריקע, האָט שוין פאַר זיין אָפּפאָר קיין אייראָפּע, כדי זיך צו באַטייליקן אין די זייצונגען אין בערלין, אָרויסגעוויזן אַ סמנים פון דעם קומענדיקן קאַמף. לואי ליפּסקי האָט דערקלערט אַז די ניט־צייט ניסטן אין דער אידישער אגענטור זיינען ניט קיין פאָלקס דערוויילטע און אַז זיי קאָנען ניט האָבן דאָס לעצטע וואָרט אין דעם גורל פון דער אידישער אַרבעט אין ארץ־ישראל. ס'איז געווען אַ שטיקל סענ־סאַציע צו הערן אַזעלכע ווערטער פון דעם פריערדיקן פּרעזידענט פון דער ציו־ניסטישער אָרגאַניזאַציע אין אַמעריקע, ווייל פון אים האָט מען דערוואַרטעט, ניט אַדמיניסטראַציון. אין אַמעריקע, ווייל פון אים האָט מען דערוואַרטעט, ניט קוקנדיק אויף זיין פריערדיקע אָפּאָזיציע צו געוויסע פּאַרטייער פון די ניט־ציוניסטן, אַן אַנדער האַלטונג אין אַ צייט פון אַ קריזיס אין דער ציוניסטישער באַ־וועגונג. אינגעראַכט קאָמפּן צווישן די ציוניסטן וועלן נאָר פאַרגעדעסערן די פּאָ־ליטישע שווערקייטן אין די פאַראַנדל־ונגען מיט דער ענגלישער רעגירונג און געבן אַ פּתחון פה די אַראַבער, וועלכע האַלטן אין איין מענה'ן אַז נאָר אַ קליי־נער פּראָצענט אידן איז אינטערעסירט אין ארץ־ישראל, מער ווי צו וועלכער עס איז אַנדער צייט איז אַ פאַראייניקטער פראָנט צו ניטיק, אַ קאָמף שיינט אָבער צו זיין אומפאַרמיידלאַך. עס הערשט אין געוויסע קרייזן אַן אַנטווי־שונג מיט דער האַלטונג פון די ניט־ציו־ניסטן, מיט זייער אויסגעשפּראָכענער טענדענץ ניט נאָר צו "זאָגן אַ דעה" נאָר פּאַקטיש צו דאָ מ ו ס ג י ר ן די גאַנ־צע ציוניסטישע באַוועגונג; ס'בלייבט נאָר צו האָפן אַז די וויטע דערפאַרונג פון דעם פירער פון די ניט־ציוניסטן (פּעליקס וואַרבורג און די געדולדזאַמקייט אין איבערגעגעהייט פון דר. ווייצמאַן) וועט לען פאַרמיידן אַן ערנסטע קאַטאַסטראָפע.

צו אַ פאַראייניקונג פון דעם ציוניס־טישן פראָנט האָט די רעוויזיאָניסטישע קאָנפערענץ אין פּראָג, וועלכע איז ניט לאַנג צוריק פאַרענדיקט געוואָרן, אויף ווייניק וואָס ביינעהאַלפן. די קאָנפערענץ אויז געווען אין אַ גרויסן מאָס אַן אַנט־שיידנדע פאַר די אידן וועלכע נעמען ניט קיין איינטייל אין פאַרטיי־ענינים און פאַרטיי קריטיק נאָר וועלכע זוכן אַן שטרעבן צו געפינען דעם ריכטיקן אין דער איצטיקער העכסט קאָמפּליצי־רטער לאַגע אין דעם ציוניזם. ליידער ווי פּראָפעסאָר בראָדעצקי, האָט שוין באַ־מערקט, איז קיין שום קאָנסטרוקטיוער פראַן ניט געבראַכט געוואָרן פאַר דער קאָנפערענץ אַן קיין שום פּאָזיטיווע רע־זולטאַטן זיינען ניט דערגרייכט געוואָרן; פאַרקערט, די צעשפּאַלטונג און צעשפּלי־טערונג אין די ציוניסטישע רייען זיינען פאַרגעפערט געוואָרן. ס'איז פאַראויס צוזעען אַז דער באַשלוס פון די רעוויזי־אָניסטן צו שאַפן רעוויזיאָניסטישע אַר־בעטס גרופּן אין ארץ־ישראל וועלכע וועל־כן קאָנקורירן מיט דער אַלגעמיינער אי־דישער אַרבעטער פעדעראַציע — אַחדות העבודה — וועט צו קיין שלום אין לאַנד ניט בייטראָגן. אין דעם איצטיקן מאָ־מענט, ווען די פאַראייניקונג פון אַלע ציוניסטישע פראַקציעס איז פון דער העכסטער וויכטיקייט צוליב אויסן־פּאָ־ליטישע טעמים, איז אַזאַ נייע צעשפּלי־טערונג זיכער ניט געווען אַ ווינשנסווער־טער שריט, ביי דעם מאָמענט, צו אונ־טערשטרייכן, אַז די ציוניסטישע עקזע־קוטיוו איז מער שולדיק אין אַן דעם קריזיס אין ציוניזם ווי די ענגלישע רע־גירונג וועט נאָך דינען אַלס אַן אַרגו־מענט אין די הענט פון די פיינט פון ציון אין אַ מאָמענט אין וועלכן דער קאָ־נאַיאַל אמט וועט זיך מיט ביידע הענט אָנכאַפּן צו באַווייזן אַז ניט זיי זיינען שולדיק אין דער לאַגע אין ארץ־ישראל נאָר די אידן זעלבסט זיינען פאַראַנט־וואָרטלאַך. מענלאַך אַז ניט דאָס האָבן די רעוויזיאָניסטן געמיינט מיט זייער קרי־טיק קעגן דער עקזעקוטיווע — דער אר־גומענט קען ציוניזם איז אָבער דורך זיי זעלבסט געשאַפן געוואָרן.

דאָס איז געפערלאַך באַזונדערס איצט ווען די פראַגע פון ארץ־ישראל וועט באַלד מוזן ענטשיידן ווערן אין אַ מער ענטגילטיקן אופן ווי ביז איצט. די ענג־לישע רעגירונג וועט זיין געצוואונגען זיך אַרויסצוזאָגן איבער דער ארץ־ישראל פראַגע אויף דייטלאַך פאַר דער קו־מענדיקער זיצונג פון דעם פעלקער בונד. די בריטישע דעלעגאַציע צו דער זיצונג וועט זיין שטאַרק פאַרטראָטן דורך ברי־טישע עקספּערטן אין דער פראַגע פון ארץ־ישראל. דר. דרומאָנד שעיקלס, דער אונטער־סעקרעטאַר פאַר די קאָלאָניעס, האָט צוליב דער זיצונג פון פעלקער־בונד אָפּגעלייגט אויף אייניקע וואָכן זיין רייזע קיין ארץ־ישראל. ער וועט צוערשט פאָרן קיין גענף צו עגטעפּערן אויף דער שאַר־פער קריטיק פון דער מאַנדאַטן־קאָמיסיע קענען דעם באַריכט פון דער אויספאָרשונג קאָמיסיע. ס'איז צו דערוואַרטן, אַז אור־סער דעם שריפטלאַכן ענטפער פון 24 זיינען וועלכע די בריטישע רעגירונג האָט צוגעשיקט צום פעלקער בונד, וועט נאָך נעמאַכט ווערן אַ מינדלאַכע דערקלערונג ביי דער בריטישער רעגירונג אין וועלכער ס'וועט קלאָרער און מער אויסגעשפּראָכן באַשטימט ווערן די צוקונפטיקע ענגלישע פּאָליטיק בנוגע דער אידישער נאַציאָנא־לער היים אין ארץ־ישראל. צוזאַמען מיט דר. שיעלס וועט אויך פאָרן קיין גענף דער הויף־קאָמיסאַר פון ארץ־ישראל, סער דזשאָן טשאַנסלאָר, סער דזשאָן שאַקס־באַרא, דער פּרעמענאַנטער סעקרעטאַר פון דעם קאָלאָניאַל אָפיס און אַ בי־טערער שונא פון דעם ציוניזם, וועט זיך אין דער דעלעגאַציע ניט באַטייליקן ווייל ער איז קראַנק. אַנדערע קאָלאָניאַל באַ־אַמטע וועלן אָבער מיטפאָרן מיט דר. שיעלס און טשאַנסלאָר און אַ הייסער קאַמף וועט זיך וואַרשיינלאַך אַנטוויקלען איבער דער פּאָליטיק וועלכע די ענגלישע רעגירונג האָט אויסגעפירט אין ארץ־ישראל און אירע פאָלגן. דעם רעזולטאַט פון דער דעבאַטע איז פרי פאָראויסצוזאָגן, אָבער די גאַנצע טענדענץ צייגט אַז די רעכט פון די אידן אין ארץ־ישראל וועלן ניט אַנערקענט ווערן ווי די אידן ווינשן און אַז אין דער הינזיכט איז דאָ ווייניק וואָס גוטעס צו דערוואַרטן. ניט קוקנדיק אויף דעם, איז אָבער וויכטיק אַז די לאַגע זאָ לאַיסל קלאָרערער ווערן און אַז איבערגעטריבענע ספּקות און אומבאַ־גרינדעטע שמועות'ן זאָלן אָפּגעשאַפט ווערן.

די פּראָטאָקאָלן פון די זיצונגען פון דער אויספאָרשונג קאָמיסיע זיינען איצט פאַרעפנטלאַכט געוואָרן און באַ־שטייען פון דריי גרויסע בענדער וועלכע קאָסטן אַן ערך פון פינף פונט (25 דאָ־לאַר). פאַר די וועלכע שטודירן ערנסט די לאַגע אין ארץ־ישראל ענטהאַלטן די פּראָטאָקאָלן זייער ווערטפולן מאַטעריאַל. באַזונדערס אינטערעסאַנט איז זיך צו באַקאַנען נענוי מיט די אַראַבישע טענות און די שקרים וועלכע זיינען אַזוי גלאַט־לאַך דורכגעלאָזן געוואָרן. אַ גרויסער חסרון אין די פּראָטאָקאָלן איז נאָטיר־לאַך דאָס וואָס די עדות וועלכע זיינען אויסגעהערט געוואָרן ביי געשלאָסענע טיר, זיינען אין די פּראָטאָקאָלן ניט פאַרעפנטלאַכט געוואָרן.

("איטא")

אידן אין אורוגוואי

(ספּעציעל פאַר "דאָס אידישע וואָרט")
פון יעקב נאַכבין

א דאַנק דער מלחמה'דיקער איינוואַנ־דערונג פון אידן אין דרום־אַמעריקע, איז אויך אורוגוואי געוואָרן אַ קליינע נעסט פון אַ שטיקל אידיש לעבן צווישן יענע ווייטע דרום־מקומות.

אורוגוואי איז די קלענסטע רעפּובליק אויפ'ן דרום אַמעריקאַנער קאָנטינענט. אין שטח נעמט זי אַרום, ניט מער פון 186.924 קוואַדראַט קילאָמעטער, מיט אַ באַפעלקערונג פון אַנדערהאַלבן מיליאָן איינוואוינער. דאָס הייסט, אַז דאָס גאַנ־צע לאַנד אין דער פאָרם פון אַ רעפּוב־ליק מיט אַן אַרמיי, מאַכט אויס קוים אַ פערטל־חלק פון דער שטאָט ניו־יאָרק. אור־וגוואי גרעניצט זיך מיט בראַזיל, אַר־גענטינע און מיט פאַראַגוואי. אור הויפּט שטאָט מאָנטעוידעאָ ליגט אויפ'ן טייך לאַ־פּלאַטאַ און אַז איינע פון די וויכ־טיקסטע פאַרשטעט פון דער אַטלאַנטי־שער זייט. אַלע שיפן וואָס גייען קיין בוענאָס אייראָס מוזן זיך אָפּשטעלן אין מאָנטעוידעאָ. דאָרטן קומען אַרויף די אַר־גענטינישע גרענץ באַאַמטע וואָס קאָנ־טראָלירן דעם צאָל און די אימיגראַציע. פון מאָנטעוידעאָ קיין בוענאָס אייראָס איז אַ אָנגאַנג אַכט שעה מיט'ן וואַסער; אַזוי אַז אין מישן פון די אַכט שעה ווערט אַלעס קאָנטראָלירט און אין בוענאָס אייר־רעס זיינען שוין די פאַסאַזשירן פריי פון גרעניץ־קאָנטראָל.

די אורוגוואיער ווירטשאַפט באַשטייט פון באָרן־פּראָדוקטן, אַ זייער קליינע אינ־דוסטריע, בערגבאַו און פּי־צוכט. דאָס דאָזיקע קליינע מדינה'לע שטייט זיכע־רער מיט איר ווירטשאַפט אין אַלע אַנדע־רע רעפּובליקן אין דרום אַמעריקע. איר געמט איז טייערער ווי דער אַמעריקאַנער דאָלאַר; דאָס נעמט זיך דערפון וואָס איר עקספּאָרט איז גרעסער פון דעם איפּ־פּאָרט, און דער מלוכה־אוצר איז גאַ־ראַנטירט מיט גאָלד אויף וועכן אורוגּ־וואי איז גאָרניט שולדיק אין אויסלאַנד. די סירקולאַציע פון גאָלדענע מטבעות איז פינף און פערציק מאָל גרעסער פון אורוגוואי אין שטח, און עטלאַכע דרייי סיק מאָל גרעסער אין באַפעלקערונג.

די ערד איז אַ פּרוכטבאַרע און איר קליפּאַט איז זייער אַ גוטער. דערפאַר האָ־בען אייראָפּייאַישע אימיגראַנטן גע־שאַנקען פיל אויפמערקזאַמקייט צו דער דאָזיקער קליינער רעפּובליק, און ווייל זי גיט זייער נאָענט פון אַרגענטינע, האָט זי פיל גענאָסן פון דער אַרגענטינע, שער ווירטשאַפטלאַכער אַנטוויקלונג. אַלס אַ שטרעך פון אורוגוואיס גינסטיקייט פאַר אימיגראַציע, לאָזן דינען דער פאַקט וואָס אין יאָר 1900 האָט די רעפּובליק פאַרמאַגט פיל ווייניקער פון פינף הונ־דערט טויזנט איינוואוינער, און איצט איז איר באַפעלקערונג געשטיגן צו אַנ־דערטהאַלבן מיליאָן. צוויי דריטל פון דער דאָזיקער צוגעקומענער צאָל איינוואוי־נער, באַשטייט פון אייראָפּייאַישע אי־מיגראַנטן.

פאַר דער מלחמה האָבן שוין דאָרטן עקזיסטירט עטלאַכע אידישע פאַמיליעס, וואָס זיינען אַהין איבערגעקומען פון אַר־גענטינע. צוליב דעם נאָענטן האַנדלס־קאָנטאַקט צווישן די צוויי הויפּט שטעט (מאָנטעוידעאָ און בוענאָס אייראָס אַ־בען אַרגענטינער אידן פאַרפירט מסחרים מיט אורוגוואי. אָבער די ערשטע אי־דישע פאַמיליעס אין מאָנטעוידעאָ האָבן זיך פאַרנומען אויסשליסלאַך מיט פע־לעריי, — זיין האָבן פאַרקויפט כלי־לי חמצים אויף אויסצאָן און זיי זיי־ענען זייער גיך נתעשר געוואָרן.

די אימיגראַציע באַגרעניצונג קיין אַר־גענטינע פון יאָר 1924 און ווייטער, האָט פאַרוואַנדלט מאָנטעוידעאָ, די הויפּ טשטאָט פון אורוגוואי, אין אַ גרעי־ניץ־בערוע פון אידישע אימיגראַנטן. אַלע יענע וועלכע האָבן ניט געקאָנט אַריינ־פאָרן קיין אַרגענטינע אויף אַ לענגאַלן אופן האָבן געזוכט אַלערליי אומלעגאַלע וועגן אַריינצושמוגלען זיך קיין בונענס אייריס דורך אורוגוואי, און דערפאַר איז אַ פאַראייניקטער אימיגראַנטן דאָרטן אויף יענע גרעניצן באַראַבעוועט געוואָרן, און אַנדערע וועלכע האָבן זיך געלאָזן אַי־בערפירן צו שוואַרצן די אַרגענטינישע גרעניצן אויפ'ן טייך אורוגוואי, זיינען אומגעקומען פון די כוואַליעס, און אָפט־מאָל זיינען זיי דערטרונקען געוואָרן פון די גרעניץ־שוואַרצער גופא, וועלכע האָבן ביי די אידישע אימיגראַנטן צוגענומען די אַרמע גראָשנס, און די באַראַבעוועט מע־נער מיט ווייב און קינדער, האָבן זיי אין טייך אַריינגעוואָרפן, און אַנדערע זיי־נען פון צופיל צרות באַנאַנגען זעלבסט־מאָרד.

אַזעלכע ידיעות, וואָס אַמאָל מער טראַגישער האָבן דער אידישער אימיג־גראַציע פון מזרח אייראָפּע געוויזן, האָ־בען מוז זיך אָפּזאָגן פון דעם ליידי־נ־שאַפטלאַכן שטרעבן אַריינצוקומען אין אַרגענטינע דורך אומלעגאַלע וועגן. די אידישע אימיגראַנטן וועלכע האָבן זיך שוין געהאַט געפונען אין די אייראָפּיי־אישע טראַנזיט־לענדער, האָבן סוף כל סוף שלום געמאַכט מיט'ן גערעכט אַז מען מוז זיך אָפּשטעלן דאָרטן וואו עס איז דערלויבט אָפּצושטעלן זיך און אויפ־קלאַפן נייע אָכסניות צווישן בראַזיל און אַרגענטינע — אין דער פרייער מזרח רעפּובליק פון אורוגוואי.

די הויפּט שטאָט מאָנטעוידעאָ איז זייער אַ שיינע מאָדערנע האַפן־שטאָט מיט אַ קנאַפּן האַלבן מיליאָן איינוואוי־נער, וועלכע ליגט אין אַ גענאַטן, אויפ'ן טייך לאַ־פּלאַטאַ; דאָן זיינען פאַראַן נאָך צוויי וויכטיקע שטעט, ווי סאַלטאַ און פּאַיסאַנדו, אויף האַפנס, וועלכע ליגן אויפ'ן טייך אורוגוואי.

אין מאָנטעוידעאָ זיינען פאַראַן נאָר־גערייען, אינדוסטריעס פון טאַבאַק, חלב, וואָל, קאָנסערוון, מעבל, באַרשטן און אַנ־דערע קליינע פאַבריקאַציעס, און אַ רע־לאַטיוו אַנטוויקלטער האַנדל מיט אינ־לענדישע און אויסלענדישע פּראָדוקטן. די רעפּובליק ווערט גערעכנט צווישן די דאָזיקע פאַרשעפטיקן זיך מיט מאַנופאַק־טור מסחר. איר לעבן לחלוטין אָפּגעטיילט פון די אַשכנזישע אידן. די לעצטע אָבער זיינען ניט נאָר אַ מערהייט, נאָר אויך דער סאַמע פּולס פון'ם גנוזעלשאַפטלאַכן און קולטורעלן לעבן אינ'ם אידישן אור־וגוואי. לכתחילה איז דער אידישער ישוב אין אורוגוואי איינגעזאַמלט געווען אונטער גרינדערטע שמועות'ן זאָלן אָפּגעשאַפט ווערן.

אין מאָנטעוידעאָ זיינען פאַראַן נאָר־גערייען, אינדוסטריעס פון טאַבאַק, חלב, וואָל, קאָנסערוון, מעבל, באַרשטן און אַנ־דערע קליינע פאַבריקאַציעס, און אַ רע־לאַטיוו אַנטוויקלטער האַנדל מיט אינ־לענדישע און אויסלענדישע פּראָדוקטן. די רעפּובליק ווערט גערעכנט צווישן די דעמאָקראַטישסטע אין דרום אַמעריקע. זי ווערט רעגירט פון אַ זייער ליבערא־לער קאָנסטיטוציע, און די קירכע אין לאַנד, האָט גאָר קיין שייכות ניט מיט די מלוכה אָרגאַנען.

ניט קוקנדיק אויף דעם וואָס אימי־גראַנטן פון פאַרשיידענע פעלקער האָבן דאָרט גאַנץ גוט איינגעאָרדענט, זיינען פאַר'ן אידישן אימיגראַנט, פונדעסטוועגן בכמעט, פרעמד געבליבן די קאָנטאַקטן פון זיך דאָרט גאַנץ גוט איינגעאָרדנט, זיינען האָבן זיך מ'רוב קאָנצענטרירט אין דער הויפּט שטאָט מיט קליינע מסחרים און זייער וויניצק ביי האַנטווערקעריי, דער־הויפּט ביי אַזעלכע פאַכן וואָס באַצאָלן זיך מער, ווי למשל שניידעריי, סטאָלע־ריי, שוסטעריי און אַנדערע. היינט־צו־טאָג לעבן אין דער אורוגוואיער רעפּוב־ליק, בערך זעקס טויזנט אידן, מיט פאַר־העלטנמעסיק גוטע באַדינגונגען, אָבער נאָך אַלץ ניט מיט אַ באַשטימטן גע־דאַנק אַז דאָרט וועט בלייבן זייער היים.

עס זיינען אויף פאַראַן אַ פּאָר מנינים ספרד'ישע אידן פון דער אַלטער טערקיי, וועלכע באַשעפטיקן זיך מיט מאַנופאַק־טור מסחר. זיי לעבן לחלוטין אָפּגעטיילט פון די אַשכנזישע אידן. די לעצטע אָבער זיינען ניט נאָר אַ מערהייט, נאָר אויך דער סאַמע פּולס פון'ם גנוזעלשאַפטלאַכן און קולטורעלן לעבן אינ'ם אידישן אור־וגוואי. לכתחילה איז דער אידישער ישוב אין אורוגוואי איינגעזאַמלט געווען אונטער גרופּן פון פאַרשיידענע פעלקער־בונד־לאַנד, אַז אַלע גרופּן זיינען געווען אין אַ גרויסן מאָס אַן אַנט־שיידנדע פאַר די אידן וועלכע נעמען ניט קיין איינטייל אין פאַרטיי־ענינים און פאַרטיי קריטיק נאָר וועלכע זוכן אַן שטרעבן צו געפינען דעם ריכטיקן אין דער איצטיקער העכסט קאָמפּליצי־רטער לאַגע אין דעם ציוניזם. ליידער ווי פּראָפעסאָר בראָדעצקי, האָט שוין באַ־מערקט, איז קיין שום קאָנסטרוקטיווער פראַן ניט געבראַכט געוואָרן פאַר דער קאָנפערענץ און קיין שום פּאָזיטיווע רע־זולטאַטן זיינען ניט דערגרייכט געוואָרן; פאַרקערט, די צעשפּאַלטונג און צעשפּלי־טערונג אין די ציוניסטישע רייען זיינען פאַרגעפערט געוואָרן. ס'איז פאַראויס צוזעען אַז דער באַשלוס פון די רעוויזי־אָניסטן צו שאַפן רעוויזיאָניסטישע אַר־בעטס גרופּן אין ארץ־ישראל וועלכע וועל־כן קאָנקורירן מיט דער אַלגעמיינער אי־דישער אַרבעטער פעדעראַציע — אַחדות העבודה — וועט צו קיין שלום אין לאַנד ניט בייטראָגן. אין דעם איצטיקן מאָ־מענט, ווען די פאַראייניקונג פון אַלע ציוניסטישע פראַקציעס איז פון דער העכסטער וויכטיקייט צוליב אויסן־פּאָ־ליטישע טעמים, איז אַזאַ נייע צעשפּלי־טערונג זיכער ניט געווען אַ ווינשנסווער־טער שריט, ביי דעם מאָמענט, צו אונ־טערשטרייכן, אַז די ציוניסטישע עקזע־קוטיוו איז מער שולדיק אין אַן דעם קריזיס אין ציוניזם ווי די ענגלישע רע־גירונג ווען נאָך דינען אַלס אַן אַרגו־מענט אין די הענט פון די פיינט פון ציון אין אַ מאָמענט אין וועלכן דער קאָ־נאַיאַל אמט וועט זיך מיט ביידע הענט אָנכאַפּן אַזוי אַזוי אין דער אידישער אַרבעט.

ביים ים

(א בילד)
פון ל. ל. פּוט

זונטאָג. א וואַרימער סעפּטעמבער מאָרגן, הונדערטער יונגעלייט און יונגע מיידלאַך, וועלכע האָבן זיך אַרויסגערוסן פון די שטיקנדיקע, דושנע טענעמענט הייזער און זיינען מיט די ערשטע טרייסן געקומען צום בראַע ים, שפּאַצירן אַרום אין די ביידינג סוטס.

זיי האָבן זיך צוגעאיילט צו קומען, ווייל דער זומער האַלט שוין ביים אויטעק־גיין, און די פאַרגעניגנס פון בראַע ים וועלן צוזאַמען מיט אים פאַרשווינדן.

אין גרופּן ליגן זיי אויסגעלייגט אויף די צאַרט ווייסע זאַמדן ביים בראַע. די יונגע מענער און מיידלאַך, מען שטיפט אין מען לאַכט, מען דערציילט זיך וויצן, און מען גראַבט איינער דעם אַנדערן אין זאַמדן.

די זון ברענט שוין ניט. זאַנדערן זי וואַרימט. זי שיקט אירע וואַרימע שטראַלן אין די פון דער פאַרהאַרעוועטע אין פון לעבן פאַרמאַטערטע זאַפּ אין זיך אין דאָס וואַרימע לייב פון דער זון און האָבן כאָטש אויף אַ ווייל פאַרגעניגן.

וואונדערבאַר זעט אויס דער ים. עס איז זיך פּשוט ניט אָפּצוקוקן פון אים. עס טראָגן זיך אין טאַנץ זיך כוואַליעס צום בראַע, הויכע, גרויסע, בערג גאַנצע. זיי צעגיסן זיך ניט ווייט פון דעם בראַע אין די מענשן, וועלכע באַדן זיך אין דעם ים, זעען אויס פון ווייטן ווי מיילבלאַטן. אַט טראָגט זיך אַ ווייל אַרויף אויף זיי און וואַרפט זיי אום און ווידער קומט אַ צווייטע ווייל. די פילבאַרבזיקע היטעלאַך פון די מיידלאַך גלאַנצן אָפּ פון דער זון און די פאַרבן ווערן גאָר רייכער. נאָר שעמען.

דער מאָרגן איז אַ קלאָר אויף, ווייל ווייט אין ים איז אַ קלאָרער און די זון באַדט זיך אין ים אין גאַנצן אָפּ אויף אים אין באַדעקט אים מיט אירע מיליאָ־נען שטראַלן. נאָר ווייט, ביים האָריזאָנט זען זיך שיפן. קליינע־שקע רוכטן זיי זיך אויס ווי דאָס אומגליק האָט פאַסירט און די קינדערלאַך האָבן זיך אומגעשטערט ווייטער געשפּילט.

— ער איז טויט, איר זעט דען ניט?
— האָט אַ צווייטער געענטפערט.

אין אַ ווייל אַרום איז אַ דאָקטאָר גע־קומען. ער האָט אַ האַרך געטאָן דאָס האַר